

Vrijhandel is niet altijd goed. Dat vindt niet alleen Trump

ws.blendle.com

Donald Trump kondigt aan dat hij op dag één van zijn presidentschap het belangrijke vrijhandelsverdrag TPP zal opzeggen. Hoe erg is dat? Anders dan de gangbare wijsheid wil, kan protectionisme ook positieve gevolgen hebben.

DOOR KOEN HAEGENS

Wordt 2016 het nieuwe 1914? Ook toen had de wereld decennia van mondialisering achter de rug. De wereldhandel was razendsnel gegroeid, grenzen leken er steeds minder toe te doen. En net als in onze tijd heerste onder de elite het rotsvaste geloof dat de toekomst alleen maar méér globalisering zou brengen.

Het bleek een kort intermezzo. Abrupt beëindigd door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Zijn wij getuigen van het 21ste-eeuwse kantelpunt? Die verontrustende vraag stelde economisch historicus Jan Luiten van Zanden onlangs op MeJudice, een economenwebsite. Is 2016 het jaar dat de globalisering omslaat in wat hier en daar al 'lokalisering' wordt genoemd?

Van een wereldoorlog is gelukkig geen sprake, maar de weerstand tegen internationale handel zwelt snel aan. Het begon met kleinschalig protest tegen vrijhandelsakkoorden als TTIP. Inmiddels lijkt een meerderheid van de kiezers om. Donald Trumps protectionistische campagnebeloften hebben hem in elk geval geen windeieren gelegd. Maandag kondigde hij aan dat de Verenigde Staten op de eerste dag van zijn presidentschap uit TPP zullen stappen, het vrijhandelsverdrag tussen twaalf landen rond de Stille Oceaan.

Omslag

De voorstanders van vrijhandel bespeuren de omslag al langer. De Wereldhandelsorganisatie, het Internationaal Monetair Fonds, de wereldleiders van de G20: eendrachtig waarschuwden zij tegen protectionistische maatregelen.

'Met protectionisme creëer je geen werkgelegenheid', stelt ook handelseconoom Bernard Hoekman, verbonden aan het European University Institute in Florence. 'De waarheid is dat er geen Europese of Amerikaanse producten meer bestaan. Vrijwel al onze goederen en diensten zijn made in the world, zoals het weleens genoemd is. Dat terugdraaien leidt tot niets.'

Desondanks voeren economen verhitte debatten over de 'global trade slowdown'. Lang voor Trumps verkiezingsoverwinning, sinds januari 2015, is de wereldhandel gestopt met groeien. Dat blijkt uit cijfers van het Centraal Planbureau. De stagnatie gaat zelfs nog verder terug, constateert Steven Brakman, hoogleraar internationale economie aan de Rijksuniversiteit Groningen. 'De handel is in 2008, met het uitbreken van de crisis, ingestort met een procent of 30. Daarna is hij eigenlijk nooit meer teruggekeerd op het oude groeipad.'

Brakman denkt dat de voornaamste oorzaak conjunctureel is. Consumenten en bedrijven houden de hand op de knip, dus wordt er minder geïmporteerd. Maar protectionisme speelt volgens hem ook een rol. 'Je ziet dat landen zich steeds meer terugtrekken achter de grenzen. Dat uit zich nog niet direct in hogere importtarieven of quota, maar wel in bijvoorbeeld strengere douanecontroles.' Uit cijfers van Global Trade Alert blijkt dat het aantal maatregelen die buitenlandse concurrenten benadelen wereldwijd hard groeit. In 2015 bedroeg de toename zelfs 50 procent.

Is dat erg? Het antwoord op die vraag lijkt voor de hand te liggen. Volgens de gangbare economische uitleg is handel altijd goed. Het dwingt landen immers zich te specialiseren. Als we allemaal doen waarin we het beste zijn, resulteert dat in meer welvaart voor iedereen. Een win-winsituatie.

Toch plaatsen steeds meer deskundigen kanttekeningen bij dat model. Ontwikkelingseconomen als Ha-Joon Chang wijzen er al langer op dat vrijwel alle groeisuccessen van de afgelopen decennia begonnen zijn met protectionisme. Landen als Zuid-Korea en China beschermden hun jonge, nog kwetsbare industrie tegen de harde buitenwereld. Pas toen die ontwikkeld was en op eigen benen kon staan, verdwenen de handelsbarrières. Ook vanuit het oogpunt van klimaatverandering en milieuvervuiling zetten economen vraagtekens bij een almaar uitdijende wereldhandel. Autofabrikanten die tijdens het productieproces meerdere keren hun waar heen en weer verscheppen - hoe nuttig is dat?

Lusten en lasten

Brakman ziet nog een ander bezwaar. Hij is voorstander van handelsverdragen als TPP en TTIP en vindt dat de critici er met hun chloorkip vaak een karikatuur van maken. Maar op één punt moet hij ze gelijk geven: de lusten en de lasten komen niet bij dezelfde groep terecht. 'Handel kent wel degelijk verliezers. Dat zijn ook nog eens dezelfde mensen die het hardst getroffen worden door de robotisering. Wij economen hebben zulke bezwaren altijd weggewuifd als een overgangsprobleem. De mensen die hun baan verloren in bijvoorbeeld de textielindustrie zouden wel weer werk vinden in nieuwe exportsectoren.' Helaas blijken zulke overgangsproblemen bijna permanent te zijn. Dat vraagt om extra beleid, beklemtoont Brakman, zoals meer geld om werklozen om te scholen.

En tot het zover is? Misschien is het wel verstandig om een pas op de plaats te maken. Dat is geen dwaas plan van een verstokte protectionist. Het is waar de gezaghebbende Vlaamse econoom Paul De Grauwe, een overtuigde liberaal, onlangs voor pleitte. Zijn voorstel: een 'moratorium op nieuwe vrijhandelsverdragen'. Niet omdat handel slecht is, maar om maatregelen te nemen zodat in de toekomst iedereen er de vruchten van kan plukken. Alles om 2016 geen 1914 te laten worden.

NOG DRIE VERDRAGEN ONDER VUUR

TTIP

Veel schot lijkt er niet te zitten in het transatlantische handelsverdrag. De verkiezing van Trump, plus naderende verkiezingen in Europese landen als Frankrijk, zouden weleens de doodsteek kunnen betekenen.

TiSA

Het onbekende zusje van TTIP. TiSA moet barrières wegnemen bij de handel in diensten. Tegenstanders, zoals in Nederland de FNV, vrezen voor sociale kaalslag.

CETA

Het Europees-Canadese vrijhandelsverdrag is vooralsnog het enige dat erdoorheen is. Makkelijk ging dat niet: tot op het laatste moment dreigde het kleine Wallonië het hele akkoord te blokkeren.

Vrijhandel bestaat Het zou de onderhandelingen over nieuwe handelsverdragen een fluitje van een cent maken. Schrap gewoon alle regels, tarieven en andere hindernissen. In werkelijkheid is ook 'vrijhandel' een politiek machtsspel. Het vereist een eindeloze reeks afspraken. Die moeten opgesteld en gehandhaafd worden door een enorme bureaucratie. Denk alleen al aan de stroperige wijze waarop het TTIP-verdrag tot stand komt - of niet, gezien de huidige weerstand.

Internationale handel maakt de armsten armer Juist de allerarmsten hebben geprofiteerd van handel. De afgelopen decennia zijn honderden miljoenen Chinezen en Indiërs de armoede ontstegen. Dat is deels te danken aan het exportsucces van hun economieën. Waarmee niet gezegd is dat internationale handel geen verliezers kent. Maar die behoren in mondiaal perspectief tot de hogere middenklasse, zoals de econoom Branko Milanovic heeft laten zien. Het zijn de westerse arbeiders. Zij profiteren weliswaar van goedkopere computers en televisies, maar wie zijn baan verliest zal daar niet om kunnen juichen.

Handelsbarrières worden opgeworpen door overheden Mensen onderschatten het belang van allerlei andere handelsbelemmeringen. Een van Amerika's voornaamste importheffingen ten opzichte van China en Europa is een fysieke: de afstand over zee. Die maakt de export van goederen naar de VS automatisch duurder. Je betaalt tenslotte voor het vervoer. Zelfs al zou de utopie van de mondiale vrijhandel werkelijkheid worden, dan nog zullen bedrijven hechten aan hun thuisland. Dat komt behalve door geografische barrières ook door culturele: taal, gebruiken en het belang van warme contacten met de plaatselijke overheid.

Europa en de Verenigde Staten zijn rijk geworden dankzij vrijhandel Liberaal lullen, protectionistisch vullen. Dat is hoe de westerse houding ten aanzien van vrijhandel kan worden samengevat. Als geen ander hebben deze landen geprofiteerd van protectionistische maatregelen, zoals importtarieven van tientallen procenten. Pas nadat Europa en de Verenigde Staten op die manier de mondiale concurrentie ver achter zich hadden gelaten, gingen ze voor vrijhandel pleiten. De Duitse nationaal-econoom Friedrich List vergeleek dit in de 19de eeuw

al met 'dat iemand, wanneer hij het toppunt van zijn grootsheid heeft bereikt, de ladder wegschopt waarmee hij omhooggeklimmen is. Zo ontneemt hij anderen de middelen na hem op te klimmen.'

Internationale handel is een kwestie van marktwerking Fout. Neem de Amerikaanse goederenimport: bijna de helft daarvan vindt binnen bedrijven plaats. Denk aan smartphone-onderdelen die in China geproduceerd, maar in de Verenigde Staten - of Europa - in elkaar worden gezet. Het is lastig de omvang van dit deel van de mondiale handel te berekenen. De prijzen van binnen een en hetzelfde bedrijf verhandelde producten en diensten worden namelijk niet bepaald door vraag en aanbod. Directies stellen ze van hogerhand vast. Met marktwerking heeft dat weinig te maken.